

партнерства будучи складовою спільної Європейської енергетичної політики і маючи підтримку з боку уряду Німеччини. Не маючи спеціальної законодавчої підтримки на європейському рівні, Desertec базується у своїй діяльності на актах як первинного, так і вторинного права ЄС.

1. *Hufermann T.* Current European Energy Legislation and its Applicability on the DESERTEC Concept. Berlin: Druck und Verlag, epubli GmbH, 2011. – S. 2. 2. *Clean Power From Deserts: The DESERTEC Concept for Energy, Water and Climate Security* (4th edition). – Bonn: Protex Verlag, 2009. – S. 25. 3. Там само. 4. *German Aerospace Center.* Institute of Technical Thermodynamics, Section Systems Analysis and Technology Assessment. Concentrating Solar Power for the Mediterranean Region. – Stuttgart, 2005. – S. 41-42. 5. *German Aerospace Center,* Institute of Technical Thermodynamics, Section Systems Analysis and Technology Assessment. Trans-Mediterranean Interconnection for Concentrating Solar Power. – Stuttgart, 2006. – S. 19, 21. 6. *Hufermann T.* Current European Energy Legislation and its Applicability on the DESERTEC Concept. – Berlin: Druck und Verlag, epubli GmbH, 2011. – S. 54. 7. *Основополагающие акты Европейского Союза: учредительные документы Европейского Союза, Хартия Европейского Союза об основных правах, Лиссабонский договор 2007 г. с комментариями / Отв. ред. Кашкин С.Ю.* – М.: Инфра-М, 2008. – 704 с. 8. *Hufermann T.* Current European Energy Legislation and its Applicability on the DESERTEC Concept. – Berlin: Druck und Verlag, epubli GmbH, 2011. – S. 56. 9. *Гавердовский А.С.* Имплементация норм международного права. – К., 1980. – С. 62-90. 10. *Altrock M., Oschmann V., Theobald C.* EEG. Erneuerbare-Energien-Gesetz. Kommentar. 3. Auflage. – Мюнхен: C.H. Beck, 2011. 11. *RECS International VZW.* (2010, May 02). Market. Retrieved May 02, 2010, from RECS International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.recs.org/content.php7IDPAGE=6>.

УДК 341.64

Я. С. ПАСІЧНИК

СТАДІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СУДОВОЇ ПРОЦЕДУРИ

Визначаються і розглядаються стадії правового регулювання міжнародної судової процедури. В результаті аналізу джерел міжнародного права дається характеристика процесуально-процедурного порядку міжнародного судочинства від укладення міжнародних договорів і створення міжнародного суду до прийняття рішення і вирішення міжнародного спору. Розкривається роль міжнародної судової процедури у забезпеченні міжнародного правопорядку. Робиться висновок про належний рівень правового регулювання міжнародної судової процедури на кожній її стадії. Аналізуються сучасні тенденції міжнародного судочинства.

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання, правове регулювання міжнародної судової процедури, стадія правового регулювання міжнародної судової процедури, міжнародний правопорядок.

Пасічник Я. С. Стадії правового регулювання міжнародної судової процедури.

Определяются и рассматриваются стадии правового регулирования международной судебной процедуры. В результате анализа источников международного права да-

ється характеристика процесуально-процедурного порядку міжнародного судопроизводства от заключения міжнародних договорів и создания міжнародного суда до прийняття рішення і розрешення міжнародного спору. Раскрывается роль міжнародної судової процедури в забезпеченні міжнародного правопорядку. Делается вывод о надлежащем уровне правового регулювання міжнародної судової процедури на кожній її стадії. Анализируются современные тенденции міжнародного судопроизводства.

Ключевые слова: міжнародно-правове регулювання, правове регулювання міжнародної судової процедури, стадія правового регулювання міжнародної судової процедури, міжнародний правопорядок.

Pasichnyk Iaroslav S. Stages of the legal regulation of the international judicial procedure.

The article identifies and discusses the stages of the legal regulation of the international judicial procedure. An analysis of the sources of international law describes the procedural order to conclude international treaties and the establishment of an international court to decide, and settling international disputes. Discloses the role of international judicial procedures to ensure international law. It is concluded that the appropriate level of legal regulation of the international judicial process at each stage. Modern tendencies of international justice are analyzed.

Key words: international legal regulation, the legal regulation of the international judicial procedure, the stage of the legal regulation of the international judicial procedure, the international legal order.

У процесі міжнародного спілкування між державами виникають неузгодженості та спори. Ефективним правовим засобом їх врегулювання є судовий розгляд. Самі суб'єкти міжнародного права з метою вирішення міжнародних спорів створюють міжнародні суди. Тому важливим є науково-теоретичне визначення і вивчення окремих стадій правового регулювання міжнародної судової процедури, що дає можливість більш ефективного вирішення міжнародних суперечностей.

Проблематику міжнародної судової процедури, її становлення, організацію та здійснення досліджували вітчизняні та зарубіжні представники науки міжнародного права: М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, М.Л. Ентін, В.М. Корецький, К.О. Савчук, Т.Л. Сироїд, С.В. Шевчук, Ю.С. Шемшученко, Г.Г. Шинкарецька та ін.

Відповідно до ст. 33 Статуту ООН міжнародна судова процедура є одним із засобів вирішення міжнародних спорів разом із переговорами, обстеженням, посередництвом, примиренням, зверненням до регіональних органів або угод, консультаціями, слідчими і погоджувальними комісіями та арбітражем. Міжнародна судова процедура є засобом мирного вирішення міжнародних спорів, що включає прийняття установчого договору про створення міжнародного суду і здійснення заходів з організації його діяльності, визначення його юрисдикції і компетенції, а також процесуально-правової форми звернення до міжнародного суду, письмового та усного процесу розгляду справи, винесення і виконання рішень, постанов і консультативних висновків, що здійснюється на основі норм і принципів міжнародного права.

Слід зазначити, що міжнародна судова процедура – складова міжнародного юридичного процесу. Істинна роль міжнародних судових процедур полягає у забезпеченні панування права, тобто встановлення такого єдиного правопорядку, який надав би кожній суверенній державі свободу дії в межах загальновизначених юридичних принципів і норм¹.

У широкому розумінні правове регулювання – це вплив права на суспільні відносини з метою їх впорядкування. А та частина міжнародно-правового впливу, що є правовою за змістом, називається міжнародно-правовим регулюванням².

Міжнародно-правове регулювання – це одна з форм впливу на відносини між суб'єктами міжнародного права, який здійснюється наперед визначеними спеціальними юридичними засобами, спрямованими на встановлення та закріплення певних прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права (держав і міжнародних організацій). Міжнародно-правове регулювання є оптимальною та цілісною системою правових засобів, дія яких спрямована на упорядкування міждержавних відносин у всіх галузях їх мирного співіснування і продуктивного співробітництва. Предметом міжнародно-правового регулювання є міжнародні відносини³.

Правове регулювання міжнародної судової процедури – це певна послідовність застосування правових засобів, які здійснюються уповноваженими міжнародними судовими органами з метою вирішення спору між суб'єктами міжнародного права. Основною метою діяльності міжнародних судів є розгляд міжнародних спорів і винесення щодо них справедливих і об'єктивних рішень.

Загальною характеристикою юридичної процедури є стадійність. Стадія – давньогрецька одиниця довжини. Термін «стадія» використовується для визначення послідовного етапу певного явища або процесу.

Стадія правового регулювання міжнародної судової процедури – це послідовний етап у здійсненні правового регулювання міжнародної судової процедури.

Вважасмо, можна виділити такі стадії правового регулювання міжнародної судової процедури:

- 1) правотворча стадія правового регулювання міжнародної судової процедури;
- 2) стадія створення міжнародного суду;
- 3) стадія дії норм міжнародного права у процесі міжнародного судочинства;
- 4) стадія міжнародного судового розгляду;
- 5) правозастосовна стадія правового регулювання міжнародної судової процедури.

1. Правотворча стадія правового регулювання міжнародної судової процедури. На цій стадії здійснюється правотворчість суб'єктів міжнародного права з метою вирішення міжнародних спорів за допомогою судового розгляду.

Основоположним міжнародно-правовим актом є Статут ООН, прийнятий 28 червня 1945 р., що набув чинності 28 жовтня 1945 р. Він встановив систему засобів мирного вирішення міжнародних спорів, серед яких судовий розгляд.

Важливим міжнародно-правовим актом є Конвенція ООН з морського права, що була прийнята 3 квітня 1982 р. і 10 грудня 1982 р. відкрита для підписання, а набула чинності з 16 листопада 1994 р., через рік після ратифікації 60 державами. Окремо було прийнято Угоду про імплементацію Частини XI Конвенції, що містить норми правового регулювання складних питань міжнародного співробітництва у районі морського дна⁴.

Міжнародно-правові акти, прийняті у процесі міжнародної правотворчості, діють на наступних стадіях правового регулювання міжнародної судової процедури. Реформування чинних процесуальних норм здійснюється шляхом прийняття актів у новій редакції або внесення змін до них.

2. Стадія створення міжнародного суду. На цій стадії здійснюється створення, організація і забезпечення діяльності міжнародного судового органу.

Міжнародний суд – постійний міжнародний судовий орган, який складається з незалежних суддів і вирішує міжнародні спори на основі міжнародного права відповідно до заздалегідь встановлених правил процедури і виносить обов'язкові для сторін рішення⁵.

Незалежність міжнародного судового органу є засобом забезпечення неупередженості під час винесення рішення. Ніхто не повинен чинити тиск на суддів, судді не повинні нікому підкорятися. Можливі об'єктивні та суб'єктивні аспекти залежності суддів. Об'єктивними є національність, належність до певної правової системи, а суб'єктивними – можливість тиску на суддю з боку тієї чи іншої держави. Важливим є положення ст. 19 Статуту Міжнародного Суду ООН, яка надає суддям Міжнародного Суду дипломатичні привілеї та імунітети, що сприяє утворенню їх незалежності.

На цій стадії здійснюється:

- прийняття суб'єктами міжнародного права (держави, міжнародні організації) статутів, установчих договорів, резолюцій про створення і організацію діяльності міжнародного суду;
- прийняття регламентів, правил процедури і доказування міжнародних судів;
- укладення міжнародними судами окремих угод з державами про співпрацю в ході досудового провадження, а також виконання рішень;
- прийняття правових актів, розроблених самими судами з метою конкретизації процесуальних аспектів судового розгляду (внутрішнє право міжнародних судових органів).

Правові норми, які регулюють діяльність міжнародних судових установ, встановлюються установчими договорами. У більшості випадків відповідно до правоустановчих документів (конвенція, договір, статут) судова установа самостійно встановлює регламент своєї діяльності, згідно з яким і відбувається процедура розгляду спору між сторонами.

Ключовими юридичними поняттями під час створення, організації та діяльності міжнародних судів є їх юрисдикція і компетенція. За визначенням Юридичної енциклопедії, міжнародна юрисдикція – це підсудність певної категорії справ міжнародним органам⁶. Компетенція міжнародного суду – це обсяг його повноважень, визначений в установчому акті – Статуті. Передумови компетенції міжнародних судів ґрунтуються на добровільній згоді суб'єктів міжнародного права, що дає їм можливість встановлювати права і обов'язки сторін у спорі, що виник між ними (принцип згоди сторін, ст. 36 Статуту Міжнародного Суду ООН і ст. 21 Статуту Трибуналу за морського права). Частина 4 ст. 288 Конвенції ООН з морського права передбачає, що питання наявності компетенції вирішується самим судом.

Підкреслимо, що важливе значення має внутрішнє право міжнародних установ, яке здійснює істотний вплив на організацію проведення судового розгляду міжнародних спорів.

У процесі створення та діяльності міжнародних судових органів відбувається співпраця держав-учасниць відповідних міжнародних конвенцій, які стосуються широкого кола питань міжнародного життя. Як і у разі використання інших мирних засобів вирішення міжнародних спорів, застосування міжнародної судової процедури веде до поглиблення і покращення відносин між державами, в яких існували суперечності та взаємні претензії.

Кожний міжнародний судовий орган має власну нормативно-правову основу процесуально-процедурної діяльності. Головними документами, які регулюють

судовий розгляд Міжнародного Суду ООН, є Статут Суду – складова Статуту ООН 1945 р. та Регламент Суду 1978 р. Відповідно до ч. 1 ст. 30 Статуту Регламент визначає порядок виконання Судом своїх функцій і встановлює правила судочинства. Міжнародний трибунал з морського права керується Регламентом (Правилами) від 28 березня 1997 р. Судочинство у Європейському суді з прав людини здійснюється відповідно до положень Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р. та протоколів до неї. Міжнародний кримінальний суд при вирішенні справ керується Статутом 1998 р. та Регламентом 2004 р.

Міжнародний трибунал з морського права діє як міжнародний судовий орган, метою діяльності якого є вирішення спорів, що виникають у зв'язку з діяльністю держав на морі. Джерелами правового регулювання судочинства у Міжнародному трибуналі з морського права є: Конвенція ООН з морського права і Статут Трибуналу (додаток VI до Конвенції), Регламент (Правила) Трибуналу від 28 березня 1997 р.⁷, Резолюція про внутрішню судову практику Трибуналу від 31 жовтня 1997 р.⁸, Керівні принципи щодо підготовки та подання справ у Трибуналі від 28 жовтня 1997 р.⁹ та деякі ін. Варто зазначити, що багато положень Регламенту (Правил) Трибуналу є подібними до норм Регламенту Міжнародного Суду ООН.

Отже, Міжнародний трибунал з морського права – це спеціальна судова установа, покликана розглядати міжнародні спори у сфері дослідження і використання світового океану в інтересах не лише окремих держав-учасниць Статуту, але й, що не менш важливо, в інтересах світового співтовариства. Переважна частина справ стосується негайного звільнення суден та екіпажів. Про авторитет Трибуналу свідчить те, що жодна з таких справ не передавалась на розгляд іншим судам. У цілому діяльність Трибуналу з вирішення морських спорів є гарантією дотримання норм Конвенції ООН з морського права і фактором прогресивного розвитку сучасного морського права.

3. Стадія дії норм міжнародного права у процесі міжнародного судочинства. Одним з найважливіших принципів сучасного міжнародного права є принцип мирного вирішення міжнародних спорів, який полягає в обов'язку всіх суб'єктів міжнародного права вирішувати суперечності між собою виключно мирними засобами, не застосовуючи силу чи погрозу її застосування. Практика вирішення міжнародних спорів повинна відповідно до положень Статуту ООН (ч. 1 ст. 1) відповідати принципам справедливості та міжнародного права.

Поняття «міжнародний спір» звичайно використовується для визначення взаємних претензій між державами. В основі міжнародних спорів лежить ціла низка факторів економічного, соціально-політичного, ідеологічного, воєнного, міжнародно-правового характеру. У найбільш загальному вигляді міжнародний спір можна розглядати як специфічні політико-правові відносини, що виникають між двома або більше суб'єктами міжнародного права та відображають суперечності, що існують у межах цих відносин¹⁰.

Визначення поняття «спір» підтверджується у рішенні Постійної Палати Міжнародного Правосуддя у справі «Концесії Мавроматіса»: спір – це суперечність з питання права або конфлікт юридичних точок зору або інтересів¹¹.

Відповідно до чинної доктрини міжнародного права, практики Ради Безпеки та Міжнародного Суду ООН спір має місце у тому разі, коли держави взаємно пред'являють претензії щодо одного і того самого предмета спору.

Дискусійним у науковій літературі є питання – чи повинні міжнародні судові установи розв'язувати військові конфлікти. Це дуже складне і серйозне питання, безпосередньою компетенцією на його вирішення володіє лише Рада Безпеки ООН. На нашу думку, було б найкращим варіантом наділення Міжнародного Суду ООН повноваженням вирішення військових конфліктів за умови встановлення обов'язкового виконання рішень Суду. Водночас компетенцію примусового виконання рішень Суду варто було б покласти на Раду Безпеки ООН. Відомо, що після Другої світової війни у різних регіонах земної кулі відбулося понад 250 збройних конфліктів¹². Виникнення таких небезпечних ситуацій вимагає ефективного і, якщо можливо, їх негайного вирішення.

Відомий український юрист-міжнародник В. Денісов підкреслює важливість дотримання принципів і норм міжнародного права всіма його суб'єктами; адже навіть наддержави, яким властиве бажання застосовувати силу замість права, можуть відчувати негативні наслідки його порушень¹³.

Змістом правовідносин між державами–суб'єктами міжнародного права є сукупність прав і обов'язків (у тому числі процесуальних). Правове регулювання міжнародної судової процедури забезпечує виконання міжнародних зобов'язань суб'єктами міжнародного права.

Залежно від суб'єктного складу правовідносини у сфері міжнародного судочинства можна класифікувати на:

- правовідносини між державами з приводу виникнення спору;
- правовідносини між особою і державою з питань захисту її прав і свобод;
- правовідносини між фізичною особою і міжнародним судовим органом з питань розгляду справи про вчинення міжнародного злочину;
- правовідносини між державами і міжнародним судом з питань надання консультативного висновку;
- правовідносини між міжнародним судом і міжнародними організаціями, наділеними правом на звернення з проханням про надання консультативного висновку.

4. Стадія міжнародного судового розгляду. Безпосередньо розгляд міжнародного спору в міжнародному суді здійснюється відповідно до джерел процесуального права (регламент, правила процедури тощо).

У цілому міжнародний судовий розгляд включає звернення сторін до міжнародного суду, усне і письмове провадження у справі.

Сучасні міжнародні суди розробляють власну концепцію ведення судочинства залежно від специфіки предмета спору, особливостей конкретної справи, норм права, що застосовуються. Проте в їхній діяльності має бути забезпечена дія єдиної міжнародної процесуальної форми, яка характеризується:

- наявністю однакових процесуальних стадій і спеціальних принципів;
- тотожним складом учасників судочинства;
- однорідним характером процесуальних прав і обов'язків учасників судочинства;
- подібною сукупністю процесуальних дій, необхідних для встановлення обставин справ, що передаються на розгляд певних міжнародних судів відповідно до характеру їх юрисдикції¹⁴.

Важливе значення у процесі міжнародного судового розгляду має дотримання принципів міжнародного судочинства, передбачених джерелами правового регу-

лювання міжнародної судової процедури (законність, змагальність, рівність, інституційність, диспозитивність, казуальність).

5. Правозастосовна стадія правового регулювання міжнародної судової процедури. На цій стадії здійснюється реалізація норм міжнародного права з приводу вирішення міжнародного спору і прийняття міжнародним судом рішення або іншого правозастосовного акта.

Варто зазначити, що міжнародні суди у своїй діяльності застосовують і матеріальні, і процесуальні норми міжнародного права. Матеріальні – при виявленні та кваліфікації порушення права, а процесуальні – при розгляді міжнародно-правового спору. Судові рішення у справі (прецеденти) можуть підтверджувати чи заперечувати наявну міжнародно-правову норму, а також, як і консультативні висновки міжнародних судів, є актами застосування матеріальних норм міжнародного права. А індивідуально-визначені акти міжнародних судів (постанови, запити, ордери, судові накази тощо) є актами застосування процесуальних норм міжнародного права.

Міжнародні судові установи вирішують міжнародні спори, керуючись нормами та принципами міжнародного права, які містяться у багатосторонніх та двосторонніх угодах. Наприклад, Міжнародний Суд ООН, відповідно до ст. 38 Статуту, зобов'язаний вирішувати передані йому спори на підставі міжнародного права, застосовуючи: міжнародні конвенції; міжнародний звичай; загальні принципи права, визнані цивілізованими націями; судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права.

Врегулювання міжнародних спорів – основне завдання, що ставиться перед міжнародними судовими установами. Деяким з них доручене також винесення консультативних висновків. Практика міжнародних судів уже досить багата та різноманітна для того, щоб зробити висновок, що остаточне вирішення спору залежить від завдання, яке ставиться перед судом у спорі. Ці завдання поділяються на дві категорії: 1) оцінити дії сторін з точки зору відповідності їх міжнародному праву; 2) запропонувати, які принципи і норми міжнародного права повинні застосовуватися для врегулювання спірної ситуації, що існує між сторонами.

М.І. Лазарев і Г.Г. Шинкарецька зробили висновок, що суди й арбітражі є органами, які застосовують право, а правотворчістю займаються держави, які укладають ті чи інші міжнародні угоди¹⁵. В. Буткевич визначає рішення Міжнародного Суду ООН як «юридичний факт, а не правотворчий акт»¹⁶. Отже, міжнародне судочинство – це діяльність міжнародних судових органів, яке по суті є «констатуючим станом права»¹⁷.

У рішеннях і консультативних висновках міжнародних судів здійснюється тлумачення норм і принципів міжнародного права. Необхідність тлумачення визначається самою нормативною і договірною сутністю сучасного міжнародного права.

Рішення міжнародних судових установ використовуються у процесі кодифікації міжнародно-правових норм як підготовчі матеріали; застосовуються у діяльності Комісії міжнародного права ООН, Інституту міжнародного права, Асоціації міжнародного права, Академії порівняльного правознавства та ін. Про участь у сприянні розвитку міжнародного права свідчить практика Міжнародного Суду ООН щодо норм *erga omnes* – концепції сучасного міжнародного права, відповідно до якої в кожній суверенній державі як учасника міжнародних відносин існують зобов'язання перед усім світовим співтовариством у цілому.

Слід зазначити, що дієва роль міжнародної судової процедури полягає у забезпеченні панування (верховенства) права, що означає встановлення такого єдиного правопорядку в світі, який надавав би кожній суверенній державі свободу дій у рамках загальнообов'язаних юридичних принципів і норм. Виконання цього важливого завдання потребує постійного вдосконалення міжнародної судової процедури. За визначенням професора М.О. Баймуратова, міжнародний правопорядок – це визначена модель функціонування міжнародного співтовариства держав, що має на меті стабільне, продуктивне і безконфліктне їх існування на міжнародній арені за допомогою певних інструментів (держав, міжнародного права, міжнародних інституцій тощо)¹⁸.

Аналіз положень конвенцій та статутів міжнародних організацій і міжнародних судів, регламентів, правил процедури та доказування, елементів злочинів та інших документів, якими керуються суди в процесі вирішення спорів, свідчить про належний рівень правового регулювання міжнародної судової процедури на кожній її стадії.

Отже, визначення стадій правового регулювання міжнародної судової процедури дає підстави стверджувати, що воно здійснюється відповідно до принципів і норм міжнародного права, встановленими міжнародними договорами з метою забезпечення належного рівня міжнародного судочинства. Існують усі необхідні умови для здійснення міжнародного правосуддя: створені та функціонують міжнародні судові органи, які у межах своїх повноважень вирішують спори між суб'єктами на основі норм та принципів міжнародного права. Діяльність міжнародних судів ефективно впливає на розвиток міжнародного права як регулятора міжнародних відносин.

Міжнародне судочинство в цілому і процедура його здійснення в міжнародних судах з кожним роком набуває все більшого значення, як самостійна і продуктивна галузь міжнародного співробітництва, в умовах інтеграції країн, здійснення контролю за процесом діяльності держав щодо дотримання прав людини та інших важливих питаннях забезпечення міжнародного правопорядку.

1. *Шинкарецька Г.Г.* Судебные средства разрешения международных споров (тенденции развития): Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10. – М., 2010. – С. 314-315. 2. *Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В.* Міжнародне право. Основи теорії / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 430. 3. *Дмитрієв А.І., Муравйов В.І.* Міжнародне публічне право. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 11. 4. *Угода* про імплементацію Частини XI Конвенції ООН з морського права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_183/print1357246805978451 5. *Encyclopedia of Public International Law*. Vol. 1. Settlement of Disputes. / R. Bernhardt. – Elsevier BV. – 1981. – P. 92-93. 6. *Юридична енциклопедія* / Ред.: Шемшученко Ю.С. (голова редколегії) та ін; Національна Академія наук України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Т. 6. – К., 2004. – С. 490. 7. *Rules of the Tribunal (ITLOS/8)*, as amended on 17 March 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos_8_E_17_03_09.pdf 8. *Resolution on the Internal Judicial Practice of the Tribunal (ITLOS/10)*. 9. *Guidelines concerning the Preparation and Presentation of Cases before the Tribunal (ITLOS/9)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos.9.E.14.11.06.pdf 10. *Международное право* / Отв. ред. В.И. Кузнецов. – М., 2001. – С. 462. 11. *P.C.I.J.* 1924. Ser. 2. – № 2. – P. 11-12. 12. *Базов В.П.* Воєнні злочини: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 3. 13. *Денісов В.Н.* Ефективність міжнародного права у правовому механізмі зовнішньополітичної діяльності держав // Законодавство:

проблеми ефективності. – К., 1995. – С. 205. **14.** *Махлиборода И.М.* Международное процессуальное право и международное судопроизводство: особенности взаимодействия: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – М., 2011. – С. 31. **15.** *Лазарев М.И., Шинкареуца Г.Г. и др.* Современное международное морское право. – М., 1984. – С. 184-186. **16.** *Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожний С.В.* Міжнародне право. Основи теорії / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 133. **17.** *Шинкареуца Г.Г.* Судебные средства разрешения международных споров (тенденции развития): Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10. – М., 2010. – С. 24. **18.** *Михайло Баймуратов.* право як буття вченого: 36 наук. пр.: До 55-річчя проф. М.О. Баймуратова. – К.: Логос, 2009. – С. 671.

УДК 341.1

Є. О. ШЕВКУНОВА

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Досліджуються особливості вияву правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій у сфері міжнародного екологічного права, їхнього статусу, аспекти взаємодії міжнародних міжурядових і неурядових організацій; участь міжнародних неурядових організацій у формуванні та розвитку національного природоохоронного законодавства ряду держав; роль та місце Всесвітнього союзу охорони природи у природоохоронному співробітництві між урядами, національними і міжнародними організаціями. У висновках зазначається, що у сфері міжнародного екологічного права міжнародні неурядові організації відіграють доволі суттєву роль; вони роблять вагомий внесок у розвиток цієї галузі міжнародного права; в доктрині обговорюється питання про можливість визнання їхньої правосуб'єктності; основними формами впливу міжнародних неурядових організацій на міжнародні відносини в цілому є інформаційна, консультативна, правотворча, контрольна і слідча.

Ключові слова: міжнародне екологічне право, міжнародна неурядова організація, захист навколишнього середовища, МСОП.

Шевкунова Е. А. Роль международных неправительственных организаций в защите окружающей среды.

Исследуются особенности проявления правосубъектности международных неправительственных организаций в сфере международного экологического права, их статус, аспекты взаимодействия международных межправительственных и неправительственных организаций; участие международных неправительственных организаций в формировании и развитии природоохранного законодательства ряда государств; роль и место Всемирного союза охраны природы в природоохранном сотрудничестве между правительствами, национальными и международными организациями. В выводах отмечается, что в сфере международного экологического права международные неправительственные организации играют довольно существенную роль; они вносят весомый вклад в развитие этой отрасли международного права; в доктрине обсуждается вопрос о возможности признания их правосубъектности; основными формами влияния международных неправительственных организаций на международные отношения в целом выступают информационная, консультационная, правотворческая, контрольная и следственная.

© ШЕВКУНОВА Євгенія Олександрівна – здобувач Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України